

משלוח מנות, ביצד?

מוגש ע"י הרה"ת ר' יוסף ישעי' שי' ברוין
משפיע במתיבתא בסידני, אוסטרליה

אַ וואָרט פון רבי'ן

דיוקים בדברי והנהגות כ"ק אדמו"ר שליט"א

"דוגמאות" למשלוח מנות בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. לקראת ימי הפורים הבעל"ט, נתעכב הפעם במסגרת "אַ וואָרט פון רבי'ן" על אחת ממצוות היום — מצות משלוח מנות — כפי שהיא מוארת בתורתו של משיח, תורת כ"ק אדמו"ר שליט"א, תוך כדי עיון והתאמה למקורות ההלכה.

אין-ספור פעמים הדגיש כ"ק אד"ש ע"ד גודל הנחיצות לגרום לכך שכאו"א מבנ"י שיחיו יקיימו מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים. בדבריו אף עמד על טעות שהשתרשה בקרב ההמון, כאילו נערים ונערות בני מצוה פטורים ממצוה זו[1]. הרבי הבהיר שגם קטנים וקטנות מחוייבים בזה מטעם חינוך[2], ואפילו כשספק אם הגיעו לגיל חינוך. והוסיף "מילתא בטעמא", שבכגון-דא לא שייך לומר "ספיקא דרבנן לקולא", כיון שמצות אלו קל לקיימן, ובדבר "שהוא לכתחילה ובקל ובנוגע לעשיית מצות" אמרינן "ספיקא לחומרא"[3] (ראה לקו"ש חי"ד ע' 1285. חי"א ע' 322. אג"ק כ"ק אד"ש חכ"ב ע' קעז. ועוד).

בקשר עם קביעת עובדה זו ש"מצות הנ"ל קל לקיימן", מצינו התבטאות מיוחדת באגרות קודש (חי"כ ע' קעז — אגרת המזכירות): "**פאַר משלוח מנות פאָדערט זיך בלויז צוויי מינים עסענוואַרג (צ.ב. אַן עפעל און אַ קענדי, אָדער אַ שטיקל קייק און סאָדע, אָדער זאַפט)**". [תרגום: עבור משלוח מנות דרושים רק שני סוגי מאכלים (לדוגמא: תפוח וסוכרי', או חתיכת עוגה וסודה, או מיץ)][4].

הבאת הדוגמאות הנזכרות מעוררת תמיהה רבה. שהרי, לכמה דעות אי אפשר לצאת ידי חובת משלוח מנות במשקה (ראה בהנסמן בנטעי גבריאל פורים סכ"ה סקי"ז. פסקי תשובות על המשנ"ב סתרצ"ה אות יב), ומדוע ראה הרבי לנכון להביא דוגמא ממין משקה דווקא, דבר השנוי במחלוקת. ובאמת, גם בספר המנהגים (ע' 74) מפורש ב"מנהגי האדמו"ר" ששולח לג' אנשים "מאכל **ומשקה**". וצ"ב.

ועוד זאת, שלאור הידוע ע"ד גודל הדיוק בכל פרט ופרט בתורת רבותינו נשיאינו, ושגם בדברים שבאו בדרך אגב ה"ה מכוונים לעומק סוגיית הש"ס ועומק ההלכה (ראה במדורנו בגיליונות הקודמים), מהראוי לחפש ולברר בטעם בחירת דוגמאות הנ"ל דוקא, שבודאי יש בזה כוונה מכוונת[5].

ובהשקפה ראשונה הי' אפשר ליישב הדברים, דמכיון שסוף-סוף לרוב הפוסקים שפיר יוצאים י"ח משלו"מ גם במשקה (ראה בספרים הנ"ל), הרי שבנוגע לחינוך קטנים

---

1) בנוגע לחיוב בנים ובנות בני מצוה הסמוכים על שולחן אביהם - ראה מג"א (סתרצ"ה סקי"ב). וראה בהנסמן בנטעי גבריאל פורים (ס"ל סק"ג). פסקי תשובות על המשנ"ב (סתרצ"ה הערות 79-78).

2) וכ"כ בפמ"ג (באו"א סתרצ"ה סקי"ד) ועוד - נסמנו בנט"ג (ס"ל סק"ד). פסקי תשובות (סתרצ"ה הערה 80).

3) בס' נט"ג (ס"ל סק"ה) העתיק דברי כ"ק אד"ש בשינוי "דמשלו"מ הוי מדברי קבלה, ודינו לכתחילה מד"ת להחמיר", ולא מצאתי מקור לדברים אלו בדברי כ"ק אד"ש. וי"ל בסיבת הדבר שלא כתב כ"ק אד"ש טעם הנ"ל, כיון שנחלקו הראשונים אם ספק שבדברי קבלה דינו כספק מדאורייתא לחומרא. ובחידושי הרשב"א (ד"ה הי"ג רב אשי - מגילה ה, ב) וריטב"א (ד"ה גופא - מגילה שם) כתבו להדיא בנוגע לספק בקריאת המגילה, שספק דרבנן הוא, דדברי קבלה כשל דבריהם, ולקולא. ואף לדעת הראשונים שספיקו לחומרא (ראה בהנסמן באנציקלופדיא תלמודית ערך דברי קבלה ח"ז ע' קיא. ולהעיר עוד מפמ"ג באו"א סתרפ"ח סק"ד. ובמ"ז סתרצ"ב סק"ג כתב הפמ"ג ד"י"ל ספק דרבנן לקולא, **ואפשר** דברי קבלה שאני") - הנה, לשיטת הר"ן (סופ"ב דתענית) אין מגילת אסתר בכלל דברי קבלה, לפי שלא נאמרה ע"י נביא, אולם רוב הראשונים לא ס"ל כן (ראה אנציקלופדיא שם ע' קז. וכן נפסק בשו"ע או"ח סתרצ"ו ס"ז).

4) וראה גם אג"ק חכ"ב ע' תכג (אגרת המזכירות) ש"את המצוה של משלוח מנות אפשר לקיים כבר בזה ששולחים אפילו רק לאחד שני מיני מזון (או מין מזון יחד עם איזה משקה)".

5) ומה גם, שבדוגמאות אלו נחתינן להשקו"ט שבאחרונים בדבר חשיבות ושיעור המנות, ולכמה דעות צ"ל מנה חשובה דוקא, ושיעורים שונים ניתנו בו: כדי שיעור סעודה, שהוא כשיעור ג' ביצים פת; מנה יפה הראוי להתכבד לפני אדם חשוב וכו' (ראה בהנסמן בנט"ג סכ"ז ס"ה. פסקי תשובות סתרצ"ה אות יח). ושאלה נוספת, אי צ"ל חשובות לפי ערך הנותן, כדי להראות חיבה ורעות, ויתכן גם שצ"ל לפי ערך המקבל (ראה לקמן בפנים ס"ד מחידושי הריטב"א ועוד. וראה בהנסמן בנט"ג סכ"ז ס"א. פסקי תשובות הנ"ל. ובס' ועלהו לא יבול ח"א ע' רג בשם הגרש"ז אויערבאך שעשיר השולח - או ששולחים אליו - **תפוח** ותפוז לא יצא יד"ח).

אמנם, מצינו שכבר בזמנו של תרומת הדשן, עלתה שאלה זו - בדבר שוויות המנות - על שולחנם של מלכים, שבס' לקט יושר לתלמידו (ח"א ע' 138. - יש מפקפקים בזיהוי זה - ראה צוהר ח"א ע' קפב. אבל, כן נתקבל אצל שלומי אמוני ישראל. ועוד ועיקר, שכך הוא בפשיטות בתורת נשיאנו - ראה לקו"ש ח"ה ע' 134 הערה 18. שיחת ש"מ אייר תשכ"ב (בלתי מוגה)) כותב בשם רבו, שיוצא אדם אם שלח לחבירו תאנה אחת ותמרה אחת, אע"פ ששניהם אינם שוים פרוטה. ולכאורה מוכח גם מדבריו, דלא איכפת לן (לא רק בשווי המנות אלא) גם בשיעורן, ועכ"פ סגי בכזית (כדעת שאר האחרונים - נסמנו בנט"ג שם). והאחרונים לא ראו דבריו, כיון שי"ל רק בשנת תרס"ג (ראה צוהר שם). ואכן בשיחת ז' אד"ש תשל"ו, הכריע כ"ק אד"ש ש"מנה" פירושו "דבר חשוב" דוקא (ע"פ צפע"נ לרמב"ם מגילה פ"ב הט"ו — הובא בלקו"ש חכ"א ע' 323 הערה 33, ושי"נ), ושיעורו — כזית לכל מנה, ושווה פרוטה בצירוף שתיהן.

ובנדו"ד, יתירה מזו, כיון שהמדובר במשלוח מנות של נערים וקטנים, ולכאורה בכגון דא הוי שפיר מנה הראוי להתכבד (כדעת הערוה"ש וא"ח סתרצ"ה סט"ו. ראש יוסף מגילה ז, ב. ועוד), שהרי בפשטות ה"ז תלוי במהות הנותן. ובזה מיושבת השאלה מדעת הפוסקים, והריטב"א בכללם, שאם אינן חשובות מספיק לא יצא מצות משלוח מנות,

לא מחמרינן כולי האי[6], ושבקוהו אהילכתא. ומה גם, שבנדון-דידן היתה הכוונה להבהיר שביצוע מצוה זו קל מאוד לכאו"א, ואין הכרח שכן היא צורת קיום המצוה לכתחילה. אבל, בנדון זה אין הדברים מחוורים כלל, כי, נוסף לזה שהמדובר גם בנערים בני מצוה — עוד זאת: שמצאנו ראינו בס' המנהגים שכן הוא **מנהג האדמו"ר** לשלוח בדוקא מאכל ומשקה, וכנ"ל. ויתירה מזו, כאמור לעיל, שמצד גודל הדיוק בתורתו של הרבי, מסתבר לומר שהבאת דוגמאות הנ"ל היא בכוונה תחילה ובדוקא, גם ע"פ נגלה דתורה*[6].

וי"ל בשתים: 1) אף שישנה שקו"ט באחרונים בנוגע למשלוח משקה וכיו"ב, מ"מ נקט דוגמא הנ"ל דוקא, "להראות חידוש"[7] ולהורות הלכה לרבים, שבפו"מ אין כאן בית מיחוש, וכדלקמן. 2) בעומק יותר: שישנו סיבה מיוחדת וענין מיוחד במשלוח מנות מסוג הנ"ל. וכפי שיתבאר.

מקור בגמרא שהמשקה נחשב ל"מנה"

ב. ובהקדמה, שיסודם ושרשם של הספיקות השונים באופן קיום מצות משלוח מנות נעוצים בסיפור הגמרא (מגילה ז, א): **"ר' יהודה נשיאה שדר לי' לר' אושעיא אטמא (ירך) דעגלא תילתא (שלישי לבטן, פירש"י) וגרבא דחמרא. שלח לי': קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"**[8].

ולכאורה, מכאן מוכח להדיא שהמשקה ("גרבא דחמרא") נחשב ל"מנה" לקיים בו מצות משלוח מנות. ואכן, בשו"ת תרומת הדשן (סי' קיא) פסק כן להלכה: "דלא אשכחן בשום מקום דמיקרי מנות אלא מידי דמיכלי או דמישתי . . ששתי' בכלל אכילה". וכן מפורש כבר במנהגי מהרי"ל (הל' פורים סט"ו) ש"טוב לשלוח מנות בפורים דוקא מיני מאכל או משקה". גם בלקט יושר (לתלמידו של בעל תרומת הדשן[9]) מצינו ע"ד מנהג אוסטרייך "שכל אחד שולח לכל הקהל חתיכת דג ויין בכלי". וביוסף אומץ (סתתרצ"ט) — מנהגי פפד"מ — כותב: "שתי מנות חשובות מתבשילין או כוס מלא יין ותבשיל אחד". וכ"כ השל"ה (מסכת מגילה ח"ג) בשם אביו: "מי ששולח לחבירו מנה אחת של אוכל ועמו כוס או צלוחית של משקה יין או שכר או דבש שקורין מע"ד קיים בזה משלוח מנות".

השל"ה עצמו הוסיף על כך להראות מקורו בגמ' דידן: "ולי נראה דזו א"צ פנים, דהוא תלמוד ערוך בפ"ק דמגילה..", ומצטט סיפור הגמ' דלעיל, שמשם מוכח שהמשקה בכלל מנה, ודבריו הובאו בשמו, ולהלכה, במג"א (סתרצ"ה סקי"א). גם במטה משה (סתתרט"ו) ובדרכי משה הארוך (או"ח סתרצ"ה סק"ד) כתבו שמצות משלוח מנות היא במאכל ומשקה. וכ"כ בלבוש (שם ס"ד) "שאין לשון מנות אלא מאכל ומשתה".

הוכחה הנ"ל מסוגיית הגמ' הובאה גם בט"ז (או"ח סתרצ"ה סק"ד) כבסיס לדברי שו"ת תרומת הדשן הנ"ל ששתי' בכלל אכילה. וכן באליהו רבא (שם סק"ט) הוכיח כן מהנ"ל. יתר על כן, בפרי חדש (שם סק"ד) מפרש דמטעם זה דוקא "שלח לי' קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו". וזה לשונו: "והיינו דשלח לי' למימר, דאע"ג דקרא כתיב "ומשלוח מנות", דמשמע דמידי דאכילה אבל דשתי' לא, אפילו הכי קיימת רבינו, דשתי' בכלל אכילה". ועד כדי כך, שבחדושי אגדות מהרש"א (מגילה שם) נתקשה בסוגיית הגמרא: "מאי אשמועינן בכך, הא ודאי דאטמא דעגלא וגרבא דחמרא תרי מנות הן!"

עד כאן בנוגע לדברי האחרונים, גדולי הפוסקים שמפיהם אנו חיים, בשאלה זו[10]. באשר לדעת הראשונים ומשמעות דבריהם בנידון — ידובר בהמשך (לקמן ס"ה).

ראי' לסתור – ע"פ נוסחא אחרת

ג. אמנם, עדיין הדברים טעונים בירור*[10], מכיון שבמקורות מצינו נוסחא אחרת בגמרא. נוסחא זו, שנשתמרה בכתבי יד שונים, ולפי עדות החוקרים קודמת היא מבחינה כרונולוגית לנוסחא שלפנינו (ראה בהנסמן במנהגי ישראל, שפרבר, ח"ו ע' רכז. שם ע' רלט), מצוי' בפירוש רבינו חננאל על אתר. חידושי הריטב"א לסוגיא שלנו (וכלשונו: "אבל **בכולהו נוסחי** גרסינן..."), מנורת המאור סימן קלז. ועוד. וזו צורתה:

"ר' יהודה נשיאה שדר לי' לר' אושעיא אטמא דעגלא תילתא וגרבא דחמרא. שלח לי': קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים. הדר שדר לי' כולי' עגלא תילתא

דבנדו"ד חשובות הן לפי ערך הנותן (ראה בנט"ג סכ"ז סוסק"א שמוכיח שהכל תלוי בהנותן). וגם אם נפרש שזה תלוי במהות המקבל (עי"י"ש בנט"ג המקורות לזה) — היינו לומר כששולח לעשיר צ"ל לפי ערכו, ולא נחית כ"ק אד"ש לזה, וקאי בסתמא, ובפרט שרגיל שהנערים שולחים לחבריהם וכו'. ואכ"מ. וראה לקמן הערה 41.

6) ולהעיר מהשקו"ט אי צריך לחנך קטנים לקיים מצוות בהכשר גמור כגדול (ראה בהנסמן בחינוך ישראל פ"א סט"ו. הקטן והלכותיו פ"ב ס"ה). וכן שקו"ט אם יש חובת חינוך על הידור מצוה (הנסמן בחינוך ישראל פ"א סכ"ד. הקטן והלכותיו שם). ובתורת כ"ק אד"ש - ראה לקו"ש חי"א ע' 289 (ושי"נ). סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 632. **ועוד**.

*6) בפנימיות הענינים — ראה לקו"ש ח"ד ע' 1287, שמשלו"מ שייך לתומ"צ שנקי אכילה ושתי', ומשו"ת צ"ל "דוקא אוכלין ומשקין". וראה גם לקו"ש חי"א ע' 322.

7) ראה עירובין מא, א: "להראות לתלמידים הלכה". וראה ברכות לח, א "זהו שאומרים עליו דאדם גדול הוא ובקי בברכות. בשלמא אי אמר המוציא אשמועינן..." וברא"ש פסחים (פ"א סימן י) "שצריך להשמיענו חידוש בברכותיו". ועי' בט"ז או"ח סקס"ז סק"ד. ובפי' הרשב"ם (ד"ה הואיל - פסחים קיד, ב): "הואיל ונפק מפומי' דרב הונא, בשביל חיבתו **להראות הלכה כמותו**". ובנדו"ז יש גם משום "הואיל ונפק מפומי' דרב" (פסחים שם. וש"נ), שהרי כן הי' מנהג רבותינו נשיאנו לשלוח "מאכל ומשקה".

ואת"ל כן, שמשום "הואיל ונפיק" מביא הרבי דוגמא ממין משקה, י"ל עוד, שבכל הדוגמאות יש מין א' של משקה, ולהדעות שסוכרי' נחשבה כמשקה ("יאכלת ולא מוצץ" — ב"מ פז, ב ועי"י"ש בתוד"ה שבעך. וראה שו"ע אדה"ז סר"ב ס"כ. כה"ח סר"ב סקס"ג. ולהעיר משו"ע אדה"ז סש"כ ס"ב). ועכ"פ, עדיין צ"ב מדוע הידרו רבותינו נשיאנו לשלוח משקה דוקא, וי"ל כבפנים.

8) יש מוחקים "ומתנות לאביונים" (הגהות הב"ח והגר"א. וראה מהר"ץ חיות). אבל בחדא"ג מהרש"א מקיים נוסחא זו. וראה השערתו של שפרבר במנהגי ישראל ח"ו ע' רמא, ואין הכרח לדבריו, וכדלקמן הערה 11. ועי"י"ש שקו"ט רחבה בנדון, ושם הובאו כמה מהמקורות דלקמן בפנים. (ולפלא, שכנראה נעלם ממנו מש"כ זקינו בשו"ת אפרקסתא דעניא - הובא לקמן בפנים ס"ה - בענין זה).

9) ע"ד זיהוי המחבר - ראה לעיל הערה 5.

10) אלא, שנסתפקו האחרונים, אם אפשר לצאת מצוה זו בב' מיני משקה, ורובם ככולם נקטו בפשטות שגם בב' מיני משקין יוצאין יד"ח משלו"מ (ראה בהנסמן בנט"ג סכ"ה סקט"ז וסקי"ט). ובס' דברי שירה (סכ"ג) כתב להיפך, דדוקא במין משקה א' י"ל דאינו נחשב למנה כיון שהוא לצורך תיקון האוכל ואינו מנה בפנ"ע, אבל בשני משקאות שפיר נחשב לשני מנות, והוא פלא. וראה לקמן הערה 19.

ולהעיר שבס' תיקון משה (הובא בנט"ג סכ"ה סקכ"ג) כתב שבשולח ב' מיני משקה, יזהר שיהא ב' מינים כגון יין וחלב ולא שני סוגי יין. ואכ"מ.

*10) גם בהגהות פעולת שכיר על מעשה רב

ותלתא גרבי דחמרא. שלח לי': קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו".

לגירסא זו, המקובלת על כמה מהראשונים[11], שהמשלוח הראשון נחשב רק כמתנות לאביונים, חוזרת השאלה לקדמותה בדבר האפשרות לשלוח משקה בתור "מנה".

פירושו המיוחד של הריטב"א לנוסחא זו

ד. אמנם, לכשנעיין בחידושי הריטב"א על אתר, נראה שגם אם נעדיף גירסא זו, עדיין אין לנו סיבה מספקת לשלול קיום מצות משלו"מ ע"י משקה. ואלו דבריו: "בכולהו נוסחי גרסינן 'קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים'. פירוש: שלא היתה התשורה יקרה בעיניו, ואמר שאינה מתנה לאדם כמוהו, ולא יצא ידי חובת משלוח מנות איש לרעהו. 'הדר שלח לי'', כלומר ר' יהודה נשיאה גופה[12], עגלא תילתא ותלת גרבי יין, שלח לי' קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים', כלומר שזו התשורה הראוי' לך".

מתברר, שגם לפי גירסא זו נחשב המשקה בכלל מנות[13]. ואכן, בפעם השני' כששלח עגל שלם עם שלשה קנקני יין, 'שלח לי' קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות וכו'', ורק מכיון שהתשורה לא היתה יקרה בעיניו אמר לו בתחילה שהוא בגדר 'מתנות לאביונים'. כפירוש זה, מצינו גם בפי' פני משה להירושלמי ("קיימת בנו ומתנות לאביונים — דזה דבר מועט, והוא הנשיא"), וכן במראה הפנים על הירושלמי, ועוד[14].

יתירה מזו: בשאילתות (פרשת ויקהל שאילתא סז) מצינו גירסא דומה מאוד לנוסחא האמורה, בשינויים קלים. נוסחא זו[15] גורסת אף היא שני משלוחים, אלא שהראשון, הקטן בכמותו ("אטמא דעגלא תילתא וגרבא דחמרא"), מתואר כמשלוח מנות, והשני, הגדול יותר ("עגלא תילתא ותלתא גרבי דחמרא"), מכונה בשם מתנות לאביונים, כיון שהי' בהוספה על שלפניו (ראה בפי' העמק שאלה שם. הגהות מהר"ץ חיות לסוגיין). לאור נוסחת השאילתות יוצא, שגם אם נקבל שהיו שני משלוחים נפרדים, בתור משל"מ ובתור מתל"א, נכלל המשקה בקטגוריית המנות, ואין טעם שלא להחשיבו כמנה, ואכן נתקבל אצל ר' אושעיא בתור משלו"מ.

"סתירה" ממשמעות רבינו חננאל

ה. אולם, הדברים עדיין אינם ברורים כל צרכם, כי מתוך עיון בפירוש רבינו חננאל לסוגיית הש"ס (שהופיע בדפוס רק בש"ס וילנא תר"מ ואילך) עולה, שלדעתו סוברת הגמ' שהמשקה אינו נחשב למנה. מדבריו מוכח, שגרס בגמ' בגירסא הנזכרת שהיו שני משלוחים, והראשון נתקבל רק כמתנות לאביונים, כיון שמשקה אינו ראוי למשלו"מ. ואלו דבריו: "ר' יהודה נשיאה שלח לי' לר' אושעיא ירד של עגל שלישי לבטן וקנקן יין. שלח לי' קיימת בנו רבינו מתנות לאביונים. כלומר, נתינת אביונים נתת לי **מנה אחת והיא הירך**. חזר שלח לו עגל וג' קנקני יין וכו'".

ואכן, כמה מהאחרונים כתבו שראוי לחוש לפרשנותו של רבינו חננאל, ולא לשלוח מיני משקאות בתור משלוח מנות (שו"ת אפרקסתא דעניא סכ"ה. שו"ת בית אב סק"ג אות ב'. ארחות חיים ספינקא סתרצ"ה סקי"ב. מקראי קודש פורים ע' קמח ואילך. ובילקוט יוסף ח"ה ע' שכה כתב: "**יטוב** להדר ולשלוח ב' מיני אוכלין").

אולם, לאחר העיון נראה, שאין בכך משום דחי' להאמור לעיל, ושברירא לן מילתא שפירושו של רבינו חננאל עולה בקנה אחד עם דעת גדולי הפוסקים ורובם ככולם של האחרונים, לאפשר קיום מצות משלו"מ ע"י משקה, דבר שנתאשר גם ע"פ גירסת השאילתות וע"י פירושו של הריטב"א.

ובהקדמה, שבאם נניח שלדעת רבינו חננאל לא נחשב המשקה כמנה — דבר חידוש מצד עצמו, שהרי כללא כיילו אולם, דבריו אינם מניחים את הדעת כלל, ומכמה טעמי: לדבריו הנ"ל צריך הי' סדר הדיבורים ברש"י להיות שונה, "הדר שלח לי' איהו לא גרסינן לי' הכא" לפני "ה"ג קיימת בנו בנו רבינו ומשלוח מנות דהא תרי מנות איכא", קושי שאף שפרבר מודע אליו. ועוד זאת, שבפי' ר"א מן ההר (ע' קמה) משמיט מלת "איהו" בפירש"י [ולדעת שפרבר "התקשה" ר"א מן ההר בדברי רש"י והשמיט מלת "איהו"!]. ובעיקר, שעפ"ז אינו מובן כלל מש"כ רש"י "**ה"ג** קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות", שהרי משפט זה מצוי בכל הנוסחאות, ומה בא לשלול. ובע"כ, שבא לשלוח הגירסא "קיימת בנו רבינו ומתנות לאביונים", משפט המופיע רק בנוסחאות אחרות (וראה לעיל הערה 8). קושי נוסף בהשערת שפרבר, באם כדבריו שד"ה "ה"ג קיימת בנו" מוסב על משלוח השני, הרי שהמלים "דהא תרי מנות איכא" (שברש"י) מחוסרי הבנה, ומה בא להשמיענו, ועדיפא הו"ל לפרש במשלוח הראשון שאין כאן ב' מנות, וכיו"ב. אולם, לגירסא שלפנינו מובנים הדברים, שרש"י בא להדגיש שגם ב'גרבא דחמרא' מקיימין מצות משלו"מ, "דהא תרי מנות איכא". וק"ל. וראה לקמן בשוה"ג להערה 21.

12) ולא כהפי' והגירסא שר' אושעיא שלח בחזרה לר' יהודה הנשיא - ראה הערה הקודמת.

(מנהגי הגר"א) סרמ"ט סק"ט שדא בה נרגא על יסוד הגירסא שבירושלמי (מגילה פ"א ה"ד). אבל פשוט, שלא ניתן לדחות דברי כל האחרונים המועתקים לעיל בפנים על סמך גירסא שבירושלמי העומדת בסתירה לסוגיית הבבלי.

אמנם, לו ידע בעל פעולת שכיר הי' מסתמך על הבבלי, והיינו לפי נוסחא אחרת שבבבלי, הקרובה מאוד לסיפור שבירושלמי, וכבפנים.

11) שפרבר, מנהגי ישראל ח"ו ע' רמ, משער שגם רש"י סובר כגירסא זו. ומש"כ רש"י "ה"ג קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות דהא תרי מנות איכא. הדר שלח לי' איהו לא גרסינן לי' הכא" - טוען שפרבר שרש"י מתייחס לנוסחא מסויימת, שאף בה מצויים שני משלוחים, אלא שלנוסחא זו נשלח המשלוח השני ע"י המקבל (ר' אושעיא) לר' יהודה הנשיא. ומכיון שכן כותב רש"י שמלת "איהו" "לא גרסינן לי' **הכא**". כלומר, שבהמשך הסוגיא בסיפור המעשה של רבה ובר מרי אכן גורסים "הדר שלח לי' **איהו**", אבל לא "הכא", כיון שכאן נשלח גם המשלוח השני ע"י ר' יהודה הנשיא (וכבר קדמו בהגהות מהר"ץ חיות כאן. אלא שסובר שלרש"י נשלח רק משלוח א'). לפי הצעה זו, ממשיך שפרבר, בהשערה, שלאור דברי רש"י שהובנו בטעות, השתלשל במרוצת הדורות שמחקו לחלוטין את המשלוח השני מדברי הגמרא, עי"ש.

13) פירושים נוספים ישנם לסיפור שבירושלמי, ועד"ז לגירסא האחרת שבבבלי - ראה לדוגמא מתא דירושלים על הירושלמי, שמתחילה שלח אטמא דעגלא חי ולא מבושל, ולכן קיים רק ומתנות לאביונים. ובפעם השני' שלח לו דברים הראויים לאכילה מיד. (אמנם בא"ר סתרצ"ה סק"ט כתב שצ"ל דאטמא מבושל הי'). וגם לפי' זה, מוכח שהמשקה למנה תיחשב.

14) גם החיי אדם (כלל קנה סל"א) פירש כן מדנפשי' בירושלמי הנזכר, והסיק מכך להלכה "שאם שלח דבר פחות לעשיר אינו יוצא בזה ידי משלוח מנות". ואכן, המשנה ברורה (בבה"ל סתרצ"ה ד"ה חייב לשלוח) מביא לדברי החיי אדם, ומסיים: אכן שאר פוסקים לא הזכירו דבר זה, ונכון להזהר בזה לכתחילה. וראה לעיל הערה 5 בארוכה.

15) וראה שפרבר, מנהגי ישראל ח"ו ע' רלט ע"ד הנוסחאות השונות בשאילתות. אולם, הנוסחא שבפנים היא זו שמצוי' בדפוסים שלפנינו, והיא זו שנבחרה מבין כולם במהדורת מירסקי המצויינת אצל שפרבר שם. אלא, שיש מן החוקרים שאומרים שהשאילתות לפורים מפוקפקות - ראה שפרבר שם. ואין בפקפוקים אלה התלויים בהשערות משום לדחות המקובל בקרב המפרשים (פי' הנצי"ב. ועוד). ובר מן דין, גם אם נאמר שאי"ז

לן רז"ל (יומא עו, א. וש"נ) ששתי' בכלל אכילה[16] — נצטרך להרחיק לכת ולחדש עוד, שגם בפעם השני כששלח ר' יהודה הנשיא "כולי עגלא תילתא ותלתא גרבי דחמרא" לא קיים משלוח מנות, ולא נתקיימה מצוה זו כי אם ע"י צירוף העגל השלם שבמשלוח השני לירך העגל שניתן בראשון.

ולפי ביאור זה מתברר, שמפרשנותו של רבינו חננאל עולים כו"כ חידושים נוספים: שמשלוח מנות א"צ שיהי' בבת אחת, ואף בזה אחר זה כשר, דבר שנסתפקו בו האחרונים, ולכמה דעות לא יצא בזה ידי"ח (ראה בהנסמן בנט"ג סכ"ז סק"ג וסק"ד. פסקי תשובות סתרצ"ה אות יג). כמו כן עולה מדבריו, שבשתי מנות ממין אחד — ועכ"פ שתי חתיכות מאיברים שונים — יוצאים ידי"ח משלו"מ, דבר שהוא בניגוד לדעת כו"כ מהאחרונים (ראה נט"ג סכ"ה סקי"ג וסקי"ד. פסקי תשובות שם אות יב)[17]. ועוד יוצא מדבריו חידוש נוסף, שאפשר לקיים מצות משלו"מ ומתל"א ע"י אותו משלוח, אף שאין עושין מצוות חבילות חבילות, שהרי הירך נחשב גם כמתל"א וגם כמשלו"מ*[17], וגם בזה כתבו האחרונים שלא כדבריו (ראה נט"ג סל"ז סק"ד וסק"ה. פסקי תשובות סתרצ"ה אות יט. ותלוי בגירסאות שהובאו בהערה 8 כאן).

ואכן, אותם אחרונים הנזכרים שכתבו לחוש לחומרא ולא לשלוח משקה על יסוד הבנה זו בפי' רבינו חננאל, הוכרחו לנטות לקולא בחלק משאלות הנזכרות[18].

אמנם, מסתבר מאוד לומר, שאילו ס"ל לרבינו חננאל לכל הנך חידושים דלעיל (שהמשקה אינו נחשב למנה, ושמשלו"מ א"צ שיהא בבת אחת, ושאפשר לצאת ע"י ב' מנות ממין אחד, ושאפשר לקיים משלו"מ ומתל"א ע"י משלוח אחד) הי' מפרש כן בהדיא, ולא הי' "מבליע" חידושים שכאלו ברהיטת פירושו לסוגיית הגמ'.

זאת ועוד, באם נקבל פרשנות זו, שהמשקה אינו נחשב למנה, ושמהאי טעמא שלח לו ר' אושעיא "קיימת בנו ומתנות לאביונים" לומר לו שהיין ששלח ("גרבא דחמרא") לא נתקבל אצלו בתור משלו"מ — א"כ, מדוע ראה ר' יהודה הנשיא לצרף שוב במשלוח השני "**תלתא** גרבא דחמרא"[19]. ובעל כרחך לומר, שר' יהודה הנשיא הבין בשיטת ר' אושעיא שאין כל פגם במשקה, ואכן נכלל הוא בגדר מנה.

יתר על כן, חידוש מפתיע שכזה שהמשקה אינו נחשב למנה, לא מצינו בשום מקום בראשונים[20]. ומכל הראשונים שפירשו סוגיא זו לא אישתמיט שום אחד מהם לומר ולפרש שהמשקה לא נקרא מנה, אף שברור הדבר שבפני כמה מהם עמדה נוסחא זו בגמ' (וכדברי הריטב"א ש"בכולהו נוסחי גרסינן הכי").

ואדרבה, מוכח בדברי הראשונים בסוגיין שהמשקה נחשב למנה[21], ומהם שכתבו כן להדיא — ראה בפי' הר"ן (מגילה ז, א) שכתב בזה"ל: "משלוח מנות, ב' מנות לאדם מבעל השאילתות, קרוב לודאי שה"ז מבר-סמכא בדורו או קרוב לדורו, וק"ל.

16) בהגהות פעולת שכיר (דלעיל הערה *10) כותב להוכיח מביצה (יד, ב - במשנה) שפירוש מלת "מנות" הוא אוכל ולא משקה. ועפ"ז, אף ששתי' בכלל אכילה, אבל לאו דוקא שהוא בכלל מנות. וכדבריו, כ"מ בפר"ח (דלעיל בפנים ס"ב) "דקרא כתיב ומשלוח מנות, דמשמע דמידי דאכילה אבל דשתי' לא" (אלא שהפר"ח ס"ל לדינא דיוצאין במשקה, עי"ש). אמנם, בנטעי גבריאל סכ"ה סקט"ו דחה דבריו, דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, ועי"ש עוד. ולהעיר גם מלשון הלבוש (דלעיל בפנים ס"ב) "שאין לשון מנות אלא מאכל ומשתה". וזכר לדבר, שבתרגום לש"ב (ו, יט) מפרש "ואשישה אחד" — "ומנתא חדא", והרי לשמואל (פסחים לו, ב) "אשישה — גרבא דחמרא", וכ"ה דעת פשטני המקרא (ש"ב שם), וכדלקמן בפנים (סוס"ו).

17) ע"ד משמעות הרמב"ם בענין זה — ראה לקמן הערה 20.

*17) לכאו' הי' אפ"ל שהקנקן יין נחשב כמתל"א, ולא אמרו כ"א שאינו בכלל "ומשלוח **מנות**" (ראה לעיל הערה 16), אבל "מתנה" שפיר הויא ומאי שנא ממעות. אמנם בפיר"ח כתב להדיא שה"מנה אחת (ו)היא הירך".

18) ראה בדברי האחרונים שצויינו לעיל בפנים. ובמקראי קודש הנ"ל קבע שלמדים "**תלת** הלכתא בפירוש ר"ח", וכבפנים.

19) בקובץ פלפולים תפארת במקדשו (תות"ל 770, תשנ"ז) ע' 255 מפרש בפי' ר"ח, שהמשקה אינו בכלל מנה, כנ"ל. ובישוב הקושיא שבפנים כותב, דכיון שאין אכילה בלא שתי' לכן שלח לו יין לצורך הבשר, אבל לא עבור משלוח מנות. ועפ"ז מבאר, בטעם שהיין לא נחשב למנה, כיון שנשלח רק לצורך הבשר, והמשלו"מ מורכב מהעגל והירך ביחד. ולפ"ז, יתכן דב' מיני משקה נחשבים כשתי מנות. אבל ראה לעיל הערה 10, שבאחרונים משמע להיפך ממש, דב' מיני משקה גרע טפי.

אמנם, נוסף לזה שעדיין צ"ב בפי' זה, מכמה טעמי, וכבפנים — עוד זאת, שבהמשך הגמ' מסופר שמרי בר מר שלח "מלא טסקא דזנגבילא (שק מלא זנגביל) ומלא כסא דפלפלתא (וכוס מלא פלפלין)", אף שפלפלין אינן נאכלין בעצמן, ועשויין למתק מאכלים. וכן הוכיח מהנ"ל ברי"ח דודאים (ע' ל). ובערך שי' (סתרצ"ה סק"א) כתב נמי שיוצאין בזה משום משלו"מ. ואף אם נאמר, דשאני בנדו"ד שהיין בא לצורך הבשר, ולא הוי מין בפנ"ע, דטפל להבשר — אכתי תיקשי, דא"כ דבעינן ב' מינים, איך אפשר להחשיב העגל והירך כב' מנות (אף שי"ל דעגל וירך שאני שאין הא' טפל למשנהו).

20) שפרבר, מנהגי ישראל ח"ו ע' רלג, מציע בדעת הרמב"ם שסובר כפי' ר"ח שהמשקה אינו נחשב כמנה, ממש"כ (הל' מגילה פ"ב הט"ז) "שתי מנות של בשר או של מיני תבשיל או שני מיני אוכלין", וממה שפירט "בשר", "תבשיל" ו"אוכלין" ולא נקט משקה, משמע שהמשקה אינו נכלל במנות. וכן כתב בדעת השו"ע (או"ח סתרצ"ה ס"ד) שלא כלל את המשקה בכלל משלו"מ. ודבריו אינם מוכרחים כלל, כי המשקה גם הוא בכלל "אוכלין", ומלת "אוכלין" באה לשלול משלוח בגדים וכלים וכו'. וכן הבין בדעת הרמב"ם בשו"ת תרומת הדשן (סי' קיא) ממש"כ "דלא אשכחן דמיקרי מנות אלא מידי דמיכל **או דמישתי, וכן משמע** מדברי הרמב"ם".

ולפי דרכו, כותב שפרבר, שבקהילות הספרדים נהגו לא לשלוח משקה, בהתאם לפסיקת השו"ע, ומוכיח לה מדברי הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת תצוה) "שני מנות **דהיינו** שני מיני אוכלים". ולא דק, שגם בזה י"ל הכוונה אוכלין ולא כלים. וכדעת רוב הפוסקים (ראה בהנסמן בנט"ג רסכ"ח. פסקי תשובות סתרצ"ה אות יז).

ואם כי בכ"מ מוכח ש"אוכלין" לאו היינו "משקין" (ראה רמב"ם ברכות פ"ז ה"ט. שבת פכ"א הכ"ב. **ובכ"מ** שנקט הלשון "אוכלין ומשקין". וכ"ה בכמה דוכתי בש"ס) — מ"מ, בנדו"ד אא"פ לומר כן, שהרי בהלכה **שלאח"ז** (הט"ז) כותב בנוגע למתל"א "ממעות או מיני תבשיל או מיני **אוכלין**", ובזה ודאי שגם משקין בכלל, דמאי שנא מ"ממעות". אבל ראה לעיל הערה *17, שלביאור זה בפיר"ח רק הירך הוי בכלל מתל"א. ואולי, לדידי' (לפי פי' זה בדבריו) גם "ממעות" אינן בכלל מתל"א. וצע"ק מב"מ עח, ב "מגבת פורים לפורים". ולפ"ז, ה"ז חידוש נוסף שלא כדעת סתימת הפוסקים (וראה השקו"ט בנט"ג סל"ד סק"א וסק"ב). וה"ז טעם והכרח נוסף שלא לפרש כן בדברי ר"ח.

אבל, לכאורה יש להוכיח ממש"כ הרמב"ם "שתי מנות בשר", דס"ל בפי' הגמ' שהירך והעגל הצטרפו למשלו"מ, דאל"ה מדוע נקט "בשר" דוקא. וי"ל כדלקמן הערה 32.

ומה שדייקו בל' הרמב"ם, שכתב "שתי **מנות** בשר" ולא "שני מיני בשר" (ע"ד שכתב "שני מיני תבשיל") שבבשר א"צ שיהי' שני מינים, וגם בחתיכות מאברים נפרדים יצא ידי"ח (ראה נט"ג סכ"ה סקי"ג. **וש"נ**. וכ"ה במקראי קודש ע' קנ), ולכאורה ה"ז בהתאם להבנה הנזכרת בפיר"ח — הנה, בערוה"ש (או"ח סתרצ"ה סי"ד) כתב גם בדעת הרמב"ם דמירי בשני מיני בשר, "אבל שני חתיכות ממין אחד אינו מועיל, דכי מחמת שחתכן נחשבים לשנים". ובערוה"ש שם, וכן בשו"ת מי יהודה או"ח ס"י, משערים שנשתבשו ספרי הרמב"ם שבדפוס. ואכן, בילקוט שינויי נוסחאות (שבסוף הוצאת פרנקל) מביא מכת"י תימן (המדוייקים ביותר): "שתי מנות של בשר או של מיני תבשיל", ועפ"ז סרו כל הדיוקים הנזכרים.

21) והעולה על כולנה, שבדברי רבן של ישראל, המפרש הגדול, רש"י, מוכח להדיא שלא שמיעא לי', כלומר לא סבירא לי', כלל מסברא שכזו, שהרי בפירש"י כתב בלשון זה: "הכי גרסינן קיימת בנו

אחד, היינו מיני מאכל **ומשקה**", וכעין זה הוא בפי' הנימוקי יוסף ורבינו יהונתן (שם). ואילו ס"ל לרבינו חננאל אחרת, מסתבר לומר שהי' כותב כן בפירוש. ועכ"פ, לאידך גיסא, קשה לקבל שיחלקו הנ"ל על שיטת רבינו חננאל מבלי להזכירו בפירוש.

ומכל הלין טעמי, נראה לומר, שגם לדעת רבינו חננאל אפשר לקיים מצות משלו"מ ע"י משקה, ומעולם לא נתכוון ר"ח לומר כן, וכוונתו הוא באופן אחר לגמרי, וכפי המשתמע מפשוטו של דבר בלשון הגמ'. והוא, **שאצל ר' אושעיא** נתקבל משלוח הראשון — אף שכלל ב' מנות — כמתנות לאביונים ("קיימת **בנו** רבינו ומתל"א"), וכפי שאר המפרשים לגירסא זו, שאמר כן בגלל העדר חשיבות המתנה בעיניו[22]. ואין הכי נמי, בפעם השני' כששלח עגל שלם וג' קנקני יין קיבלו ר' אושעיא כמשלו"מ, מבלי צורך להזדקק לצירוף ב' המשלוחים יחדיו.

ותוכן דברי ר"ח הוא, שאף שבפועל שלח ר' יהודה הנשיא שתי מנות, ויתירה מזו, שמנה אחת אכן היתה ראוי' וחשובה, והיא הגרבא דחמרא[23] — מ"מ החשיבו ר' אושעיא כמתל"א בגלל צירוף הירך שלא היתה חשובה בעיניו[24] (למרות היותה נתח של עגלא תילתא)[25]. ונמצא שכוונת ר"ח היא להיפך ממש, שהיין אכן נחשב כמנה בתור משלו"מ, אבל לא היו כאן ב' מנות, כי הירך אא"פ להחשיבו כמשלו"מ. וכוונה זו מתפרשת יפה בדברי ר"ח: "כלומר נתינת אביונים נתת לי מנה אחת והיא הירך".

ולפירוש זה, מתיישבים כל התמיהות הנזכרות, ומיושב גם מה שצירף ר' יהודה הנשיא שוב "תלתא גרבי דחמרא", והפעם בתור משלו"מ. ונמצא שא"צ לחדש בדברי ר"ח שדעתו היא בניגוד לסתימת האחרונים (בנוגע למשלוח משקה, משלו"מ בזא"ז, ב' מינים, משלו"מ ומתל"א במשלוח אחד). ולפ"ז, אין כאן מחלוקת כלל ועיקר, והרי אפושי פלוגתא לא מפשינן. ומכיון שכן, עולים דברי ק"ק אד"ש והנהגת רבותינו נשיאינו בקנה אחד עם כל הגירסאות השונות ופירושי הראשונים בגמ' זו, וכדעת גדולי הפוסקים, וכנ"ל.

המעלה במשלוח משקה דוקא

ו. אולם, עדיין יש בנותן טעם לבאר **מעלת** משלוח המשקה, ומה גם שר' יהודה הנשיא שלח דוקא משקה, וכן ראינו לעיל במנהגי הקהילות ששלחו מאכל ומשקה. וגם בקרב מאורי החסידות[26] ראינו ושמענו ששלחו מאכל ומשקה, וכנ"ל ע"ד "מנהג האדמו"ר" שבס' המנהגים לשלוח "מאכל ומשקה" בדוקא.

והנה בס' נט"ג (סכ"ה סקי"ט) הציע בטעם משלוח משקה דוקא, כיון שאמחז"ל (שבת מא, א. ולהעיר מברכות מ, א) אכל ולא שתה אכילתו דם, ונמצא שהמשקה גורם תיקון למאכל שיוכל לאוכלו כראוי. ודומה למש"כ הפוסקים[27] דבעינן שיהיו המנות מבושלות בכדי שיהיו ראויים לאכילה. וה"נ, משלוח המשקה ביחד עם המאכל גורם שהמשלו"מ יהי' ראוי לאכילה[28] באופן הכי מובחר[29].

ויש להוסיף בזה, ע"פ המבואר בפוסקים (שו"ת תה"ד סקי"א. וראה שו"ת חת"ס או"ח סקי"א. שו"ת כת"ס סקמ"א) בטעם מצות משלו"מ, שהוא בכדי שיהי' לכל ישראל סעודת פורים בהרווחה[30]. ומבואר בכ"מ עפ"ז, שגדרו של מצות משלו"מ, לטעם זה, הוא כחלק מסעודת פורים[31]. ומה"ט, יש שכתבו להדר לשלוח מיני מנות

רבינו ומשלוח מנות, דהא תרי מנות איכא. הדר שלח לי' איהו לא גרסינן לי' הכא". ואיך שלא נפרש בכוונת רש"י* מוכח מדבריו, שהטיעון שלא להחשיב את המשקה כמנה, דחוי בעיניו. ולכן, ראה לנכון להדגיש "דהא תרי מנות איכא". והיינו שגם המשקה נחשב כמנה ראוי' לקיים מצות משלו"מ. ודוחק קצת לומר שר"ח חולק ע"ז. **ובפשיטות**.

ולהעיר, מדברי מהרש"א (הנ"ל בפנים סוס"ב) שנתקשה בדברי הגמ' ופירש"י, "מאי אשמועינן, הא **ודאי** דאטמא דעגלא וגרבא דחמרא תרי מנות הן". וידוע הכלל (שד"ח מערכת המ"ם כלל טז. וש"נ) דל"ש מחלוקת מן הקצה אל הקצה. ולכן, דוחק לומר שלשיטת ר"ח אין משקין ראויין למשלו"מ, ולאידך, להבנת המהרש"א בפירש"י, אין אפי' קס"ד שלא להחשיבם כמנות.

---

*) ראה בארוכה לעיל הערה 11. וע"פ גם אם נקבל שלפירש"י היו שני משלוחים (כהצעת שפרבר בהערה הנ"ל), משמע מדברי רש"י ש"גרבא דחמרא" גם הוא נחשב כמנה, ושלא כמשמעות פיר"ח. ואולי ס"ל לרש"י כגירסת השאילתות, שהמשלוח הראשון נתקבל כמשלו"מ, והשני כמתל"א. ואכ"מ.

22) וכן הבין בדעת ר"ח שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סשנ"ד.

23) **בכ"מ** מצינו ע"ד חשיבות היין (ראה ערלה פ"ג מ"ז ש"חביות סתומות" אינן בטלות מפני חשיבותן (אבל שם מיירי בחבית דוקא). וברש"י (ד"ה כיצד — ברכות לה, א) "שמתוך **חשיבותו** קבעו לו ברכה לעצמו. ועוד). ולהעיר מביצה (יד, ב — במשנה) "משלחין יינות וכו'". ובמקרא (ש"א יז, כ) שישי שלח דורון לשאול "לחם ונאד יין", ומתרגמינן "גרב דחמרא". וכן מצינו (ש"א א, כד) שחנה הביאה את שמואל לה' עם "נבל יין", ובתרגום: "גרב דחמרא".

24) להעיר מדעת הפוסקים (הובא לעיל הערה 5) שמשלו"מ צ"ל חתיכה הראוי' להתכבד. ועכ"פ בנדו"ד "שלא היתה התשורה יקרה בעיניו, ואמר שאינה מתנה לאדם כמוהו, (ו)לא יצא ידי"ח משלו"מ" (לשון הריטב"א דלעיל בפנים ס"ד). והרי שקו"ט בנו"כ השו"ע (יו"ד סק"א ס"ג וס"ד) בגדרי "חתיכה הראוי' להתכבד", וראש של עגל (ט"ז שם סק"ה) וכן הדרא דכנתא של עגל חשיב יהרי"ל (ט"ז שם סק"ט) ויל"ע בירך של עגל. ולהעיר מרש"י (ד"ה מעלהו — חולין צ, ב) "שגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח משום הקריבהו נא לפחתך". ואף שהשולח ירך לחבירו שלימה א"צ שיטול ממנה גיד הנשה (חולין צד, א), וא"כ אפשר שלא היתה מפורעת — הא משלו"מ בעינן מבושלים דוקא הראויים לאכילה (מג"א סתרצ"ה סק"א. וראה בהנסמן בנט"ג סכ"ה סק"ז. ולהעיר מא"ר דלעיל הערה 13), וירך שנתבשל בה גיד הנשה אסורה בנותן טעם (חולין צו, ב), וגם בצלאו עם גה"נ צריך ליטול כדי נטילה (שו"ע יו"ד סק"ה ס"ד), וא"כ הוי "מפורעת", ובגדי שמן אסור לאכול אפי' מראש אזנו (שם ס"ה). ולהעיר עוד מיומא כה, ב ש"דרך עילויו" (מבחר נתחיו המובחר קודם, פירש"י) הוא "הראש והרגל ושתי ידים החזה והגרה ושתי הדפנות והעוקץ" ורק לאח"ז "הרגל". ומש"כ (יחזקאל כד, ד) "כל נתח טוב ירך וכתף" שהירך קודם לכתף — מוקמינן לה בכחושה דוקא. ובסנהדרין לט, ב: "ירך מתוכה מסרחת". ואכ"מ.

25) ראה פסחים סח, ב ובפירש"י **וש"נ** (על הגליון), דעגלא תילתא מובחר הוא.

26) ראה בהמצויין בנט"ג סכ"ה סקי"ט. ובס' ביתו נאוה קודש (בעלואי, אדר ע' ריא) ששלח בקבוק יין. **ובכ"מ**.

ומפי השמועה, בנוגע להנהגת נשיא דורנו כ"ק אד"ש, שהמשלו"מ לג' אנשים (כהן, לוי וישראל) כולל בתוכו: המן טאש, בקבוק משקה ופרי. וי"ל בדא"פ, ואם שגיתי וכו', שבמשלו"מ שכזה ה"ז כולל גם מעלת המשקה, וכדלקמן בפנים, וליתר שאת יש בו ב' מאכלים ג"כ לחומרא יתירה (לצאת יד"ח קצת מן האחרונים שהבינו בפיר"ח שצ"ל מין מאכל דוקא). ועוד י"ל, שנבחרו מינים אלו כיון שבכולן יש שייכות לסעודת היום וכו': בקבוק משקה — כדלקמן בפנים; המן טאש — כמנהג ישראל לאוכלו בפורים (ראה מנהג ישראל תורה ח"ג ע' רנז) ולכאורה שייך למנהג אכילת זרעונים שברמ"א (או"ח סתרצ"ה ס"ב), ואף שבמג"א (שם סק"ו) כתב דאוכלין אותו בלילה, כבר כתבו שנוהגין לאוכלו בסעודת היום (ראה מנהג ישראל תורה ח"ג ע' רנו. וש"נ); פרי — בבחינת "מיני פירות ומיני מתיקה" (רמב"ם שבהערה 41), כדלקמן בפנים (ס"ז). וי"ל שכ"ה גם בנוגע להמן טאש, דהוי מיני מתיקה. ומי יבא בסוד ה'. ודי"ל.

27) נסמן לעיל הערה 24.

28) אבל ראה הערה 19, שעפ"ז סברא לומר שאינו נחשב למנה. ושם נתבאר.

29) להעיר מנימוקי יוסף (מגילה ז, א) שיש לשלוח משלו"מ מן המובחר דוקא, משום כל חלב לה'.

30) וראה שי' פורים תש"כ תשכ"א. לקו"ש חט"ז

השייכים לסעודה דוקא (נסמן בנט"ג סכ"ה סק"ח), וכלשון הרמב"ם (מגילה פ"ב הט"ו) "שתי מנות **בשר**[32] או שני מיני תבשיל וכו'". והנה, מצות סעודת פורים היא "משתה ושמחה", והיינו אכילה ושתי דוקא[33], ובלשון הרמב"ם (שם): "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר[34] ויתקן סעודה נאה . . ושותה עד שישתכר"[35]. ומכיון שכן, נהגו ישראל לשלוח מיני משקה דוקא, השייכים לקיום מצות סעודת פורים[36].

ויומתק, שהרי אופן חגיגת שמחת פורים ע"י משלוח מנות דוקא, נהוגה היתה בישראל בחגיגות ושמחות בכלל[37], ומקרא מפורש הוא "אכלו משמנים **ושתו** ממתקים ושלחו מנות[38] לאין נכון לו"[39] (נחמי' ח, י). ובמשנה (ביצה יד, ב) "אין משלחין ביו"ט אלא מנות . . משלחין **יינות** וכו'"[40]. וכדוגמתו, מצינו כשחגג דוד העלאת ארון הברית לירושלים, כמ"ש (ש"ב ו, יט) "ויחלק דוד לכל העם . . חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחד". ובגמ' (פסחים לו, ב) פירשו "אשפר — אחד מששה בפר"; "אשישה — גרבא דחמרא". ונמצא, שהצורה העתיקה של קיום מצוה זו היא ע"י "אטמא דעגלא" (אשפר) ו"גרבא דחמרא" (אשישה), ממש כמו המשלוח של ר' יהודה הנשיא. וראה זה פלא, שבתרגום לפסוק הנ"ל מפרש במלת אשישה "מנתא". והיינו, ששניהם, המאכל והמשקה, נחשבים בתור משלוח מנות. ואם אין ראיי לדבר, זכר לדבר יש.

הביאור בשאר הדוגמאות באגרות קודש

ז. ומעתה, שנתבאר בטעם קיום מצות משלו"מ ע"י משקה דוקא, השייך לסעודת פורים, ניתנה ראש ונשובה לבאר בדא"פ וכו' שאר הדוגמאות שהובאו בדברי כ"ק אד"ש, והן: תפוח וסוכרי', חתיכת עוגה וסודה או מיץ. ובהקדים, שנהוג עלמא לשלוח מיני מתיקה למשלו"מ, וכ"כ בכנסת הגדולה (בהגב"י סתרצ"ה סק"י) "והמנהג כיום לשלוח מיני מתיקה". ויתירה מזו, בריח דודאים (עמ"ס מגילה, לבעל בני ישכר, ע' ל) כתב שראוי ונכון לשלוח מיני מתיקה דוקא כיון שנקרא מנות, מלשון "מן" שטעמו כצפיחית בדבש. ומקורו טהור בגמ' בסוגיא הנזכרת, שבהמשך הגמ' איתא, דאמר אביי לרבה "השתא אמר מר אנא שדרי לי' חוליא (מתיקא, פירש"י) ואיהו שדר לי' חורפא", ומשמע שיש עילוי מסויים במיני מתיקה דוקא. וגם במקרא (נחמי' ט, יא) מצינו שהוזכרו "ממתקים" בסמיכות ובשייכות למנות. וכלשון הכתוב (הנ"ל) "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות". וכן מצינו בלקט יושר (ח"א ע' 138) שמזכיר מנהג לשלוח "יין **וצוקר**". ולכאורה מפורש כן בפירש"י (ד"ה מנות — מגילה ז, א) שכתב "**מנות – מיני מעדנים**". וראה באוה"ת ויחי ע' שפד ואילך (בפנימיות הענינים). והוא פלא, וטעמא בעי.

ואולי י"ל בטעם המנהג, ע"ד הנתבאר בנוגע למשלוח יין (ושאר משקה), מכיון ששייך לסעודת פורים, וה"ה בענייננו, בנוגע למשלוח מיני מתיקה. ובהתאם לכך, שבהעמק שאלה על השאילתות (שאילתא סז) הביא בשם הרד"ל בפי' "לבסומי בפוריא" במשמעות אחרת מהמקובל, והיינו שיש לאכול מיני מתיקה. ולכאורה משמע כן, מזה שמאמר הנ"ל ("מיחייב איניש **לבסומי** בפוריא") בא בהמשך לדברי אביי "רווחא **לבסומי** שכיח (ריוח מצוי, לדבר המתוק, בתוך המעיים — פירש"י)". ובפשטות, הכוונה היא שאופן קיום מצות סעודת פורים הוא ע"י אכילת מיני מתיקה דוקא. וכ"כ בשו"ת היכלי שן (תליתאי ח"ג ס"ט) שיש להוסיף ולהמשיך בסעודתו במיני

ע' 367. לקו"ש מועדים פורים ע' 33 (מהדורא אחרת דשיחה הנ"ל). **וש"נ**.

31) ראה לקו"ש חט"ז ע' 369 שברמב"ם משמע שהוא חלק ופרט בחיוב הסעודה (אמנם, שם בהמשך השיחה שולל הסברא שבלי קיום מצות משלו"מ אינו יוצא כדבעי מצות סעודת פורים **שעליו**). וראה בהנסמן בגדרי המועדים ע' קמה. ולהעיר מלשון החת"ס (הובא בנט"ג סכ"ט סק"ד) שמשלו"מ הוא "חלק מהסעודה". וראה לקוטי לו"ע — אגרות ע' רסח: "חפצי שתגיע לכם [במשלו"מ ברוחניות] ליום הפורים **להסעודה אי"ה** . . ויעזרנו השי"ת לשנה הבאה לקיים משלו"מ לכם גם בגשמיות בפועל לשמוח **בסעודת פורים**". ואכ"מ.

32) והרמב"ם לשיטתו דס"ל שצ"ל בשר בסעודת פורים, וכדלקמן בפנים ובהערה 34, ומשו"ה נקט בשר בנוגע למשלו"מ, בכדי שיהא משלו"מ השייכים לסעודה. וראה לעיל הערה 20 בסופה.

33) ראה תרגום שני לאסתר ט, יז: "חדותא ומשתיא". וראה בהנסמן במנהגי ישראל, שפרבר, ח"ו ע' רח הערה 3.

34) כבר העירו באחרונים בנוגע למקור דברי הרמב"ם שצ"ל בשר בסעודה זו. וראה לקו"ש חי"א ע' 336. ויש שהראו מקורו בפסחים קט, א ש"אין שמחה אלא בבשר" (ראה בהנסמן בנט"ג סל"ח סקי"א. פסקי תשובות סתרצ"ה אות ב). ובמ"מ על הרמב"ם ציינו לב"מ עז, ב בנוגע לסעודת פורים ש"לוקחין את **העגלים** ושוחטין ואוכלין אותם". ויומתק, שרי' יהודה נשיאה שלח אטמא **דעגלא** דוקא.

35) ראה ביאור בלי' הרמב"ם בלקו"ש שבהערה 30. וראה בהנסמן במנהגי ישראל, שפרבר, ח"ו ע' ריג הערה 14.

36) ואף שעיקר הענין ד"לבסומי בפוריא" הוא ע"י יין (ודבר המשכר) דוקא, וכלשון רש"י (ד"ה לבסומי — מגילה ז, ב) "להשתכר ביין" — מ"מ "ימי משתה ושמחה" מתקיים גם ע"י שתיית כל מין משקה, וכלשון בעל הלכות גדולות (סי"ט, הלכות מגילה) "ומיחייבינן למיכל ולמישתי בפורים", ולא פירש יין דוקא, ובשאילתות (שאילתא סז) "דמיחייבין דבית ישראל למיכל ולמישתי בפוריא", ומפורש יותר בהמשך דבריו (שם) "אמר רבא מיחייב איניש למיכל ולמישתי ולאיבסומי בפוריא", והיינו ש"לבסומי" הוא חיוב נפרד. וראה בהנסמן בנט"ג סל"ט סק"ו שגם בשאר משקין אפשר לצאת יד"ח אם הוא חמר מדינה.

37) ראה בהנסמן במנהגי ישראל, שפרבר, ח"ו ע' רכח. ולהעיר מלקו"ש ח"ד ע' 1286 בטעם שלא תיקנו משלו"מ בכל זמני שמחה.

38) וראה בפי' שמחת יהודה עמ"ס סופרים, הובא בנט"ג סכ"ה סקט"ז, להוכיח מכאן דמשקה בכלל מנות.

39) וראה לקו"ש חי"ד ע' 371.

40) וראה לעיל הערה 16.

41) ויומתק, ע"פ מש"כ באחרונים (ראה לעיל הערה 34) במקורו דהרמב"ם שצ"ל בשר בסעודת פורים, כיון ש"אין שמחה אלא בבשר". ואת"ל כן, י"ל גם בנוגע לקטנים, שיש לשמחן בהראוי להן, והרי מצות שמחת יו"ט הוא, אנשים בראוי להן — ביין, וקטנים — משמחן בקליות ואגוזים (פסחים קט, א. שו"ע או"ח סתקכ"ט ס"ב). וראה בשו"ת היכלי שן שבפנים שמפרש במיוחד בנוגע לקטנים, דמשום חינוך מחוייב האב לשמחו במשתה ושמחה ע"י מיני מעדנים ומטעמים, כיון שיודע כבר להבחין בין מר למתוק. וע"פ הנ"ל אתי שפיר, שבקטנים מצות שמחה היא במיני מעדנים ומטעמים, "קליות ואגוזים". וראה בסהמ"צ להרמב"ם (מ"ע נד) שכתב במקום קליות ואגוזים "לחלק **מיני פירות ומיני מתיקה**". ובהלי יו"ט (פ"ו ה"ח) כתב "קליות ואגוזים ומגדנות".

ומצאתי כסברא זו בשו"ת בית שערים חאו"ח סש"ס שכתב לחדש, יותר מזה, שבנשים א"צ לשלוח מיני מאכל דוקא, ויוצאת יד"ח משלו"מ ע"י בגדים ותכשיטין, כיון שזהו שמחה בשבילה, וכדאיתא בפסחים (שם) "נשים בראוי להן — בבבל בבגדי וכו'". ואף שדבריו מחודשים ויש מקום לפקפק בזה (ראה בנט"ג סכ"ח סק"ה מה שהעיר על דבריו), מ"מ חזי לאיצטרופי עכ"פ, בנוגע לענייננו, שיש מקום להדר ולשלוח מיני מאכל כאלו הגורמים שמחה לכאו"א כפי ענינו. ובנוגע לקטנים, ה"ז ע"י מיני מתיקה דוקא. ועפ"ז מובן היטב מה שהביא כ"ק אד"ש בנוגע למשלו"מ ע"י נערים וקטנים, דוגמא ממיני מתיקה דוקא, דבר הגורם שמחה להן.

ואף שהמדובר שם גם בנוגע לנערים בני מצוה — הרי גם אצלם שייך "קטנים — משמחן בקליות ואגוזים", ובכ"מ בש"ס "קטן" היינו אפי' בן י"ג שנה ויום א' (כל שלא הביא שתי שערות — ראה רמ"א או"ח סל"ז ס"א. רמ"א או"ח סקצ"ט ס"א.

תרגימא ופרפראות (וכ"ה בערוה"ש או"ח סתרצ"ה ס"ז). ולהעיר, שבלבוש (סתרצ"ה ס"ב) כתב בטעם משלו"מ "כדי שיהי' לכל אדם די ספוקו **ודברים המענגים ומשמחים את האדם**[41] כדי לשמוח בפורים". ועפ"ז יובן בטוב טעם ודעת עומק דברי כ"ק אד"ש, שהביא דוגמא למשלוח מנות מתפוח וסוכרי', חתיכת עוגה וסודה או מיץ[42], מיני מתיקה דוקא השייכים לסעודת פורים, "דברים המענגים ומשמחים את האדם".

ועוד). ובנדו"ז בפרט, י"ל ד"משמחן בקליות ואגוזים" שייך גם בגדולים יותר, וע"פ מש"כ בשו"ת שאגת ארי' (סס"ה) בטעם שלא נתחייבו נשים בשתיית יין לשמחת פורים – שאינן רגילות בו ואינן שמחות בו, ובמהרש"א (ד"ה קידושא – נדרים נט, ב, הובא בפסקי תשובות סתקכ"ט הערה 32) כתב שגם אנשים שאינן רגילין בשתיית יין פטורין משתיית יין, ויוצאין יד"ח שמחה בשאר מטעמים (עיי"ש בפסקי תשובות). והרי אמרו (שבת קנב, א) ש"עד ארבעין שנין מיכלא מעלי", ורק מ"כאן ואילך מישתי מעלי". ואכ"מ.

וא"כ בנדו"ד אתי שפיר הדוגמא ממיני מתיקה דוקא, דבר הגורם שמחה לקטנים (ונערים). וקאי בסתמא ובדבר הרגיל שהנערים שולחים לחבריהם, וממילא שולחים דבר הגורם שמחה להמקבל. ובאו"א קצת, דקאי לדעת הפוסקים שמשלו"מ צ"ל חשובות לפי ערך הנותן (ראה לעיל הערה 5. וש"נ). ובקטנים (ונערים) הוי מיני מתיקה "דברים המענגים" וכו', וחשובות לפי ערך הנותן, כפי טבעו וענינו.

42) ובפרטיות י"ל, ובהמשך להערה הקודמת: תפוח – שהוא "מיני פירות" (כלשון הרמב"ם שבהערה הקודמת), והוי בכלל "משמחן בקליות ואגוזים". ובפרטיות יותר, שתפוח דוקא מורה על מתיקות יותר משאר פירות, וכמו שנוהגין בר"ה לאוכלו לסימנא טבא. וראה אג"ק ח"ג ע' קמג. וסוכרי' – "מיני מתיקה", ובלשון הרמב"ם (ברכות פ"ח ה"ה) "הקנים המתוקים". וראה גם לעיל הערה 7 (וש"נ) שבסוכרי' יש גם משום משקה, וא"כ תפוח וסוכרי' ה"ז "מאכל ומשקה". חתיכת עוגה – ע"ד "קליות", ש"אותו קמח לעולם מתוק" (רש"י ד"ה גיבולן – שבת קנה, ב), והוא פת הבאה בכיסנין (רש"י ד"ה פת – ברכות מא, ב. וראה רש"י ד"ה כיסני – עירובין כט, ב), ועד"ז בחתיכת עוגה, ש"עיקר עשייתם אינה למזון ולהשביע אלא לעדון ותענוג" (סדר ברכת הנהנין פ"ב ה"ז). וסודה – שתי' מתוקה דוקא, וממילא "עוגה וסודה" ה"ז "מאכל ומשקה". ומיץ – שהוא מי פירות, ויש בו משום "מיני פירות ומיני מתיקה" (כלשון הרמב"ם הנ"ל). ולהעיר מלשון השל"ה (הועתק לעיל בפנים ס"ב) "מנה אחת של אוכל ועמו כוס של משקה יין או שכר או דבש". וד"ל. ואכ"מ. ואם שגיתי וכו'.

המשך מעמוד 5

בחוש כיצד כל המהלכים הללו מביאים להרג וחורבן היל"ת. אותם אנשים כבר הספיקו אלף פעמים להיווכח בטעות החמורה שלהם, ואף להודות בכך ב'חצי פה', אבל משום מה הם לא שבים מדרכם המטופשת. אדרבה הם משכנעים את עצמם יותר ויותר שהם צודקים עד שמגיעים למסקנות שגובלות בטירוף וטפשות.

כיצד זה קרה? – פשוט מאוד. אותה קבוצה לא מוכנה לקבל את האפשרות שעליה לשנות את כל גישת החיים שלה. להשתנות מן הקצה אל הקצה בכל הדעות, ההשקפות ובעיקר – ההתנהגות בפועל. ולכן הם מתחפרים יותר ויותר בתוך אותם דעות כוזבות.

האם זה דווקא קבוצת אנשים מסויימת? – לא! זה כל אחד מאיתנו. לכל אחד, יש קצת או הרבה, בגלוי או בהעלם, כל מיני הנחות ומוסכמות שהוא לא רוצה לשנותם. אצל אחד זה תאווה כזו אצל השני תאוה אחרת וכו' וכו'. כמובן שלכל אחד יש תירוצים והסברים עם מאה ואחת סיבות 'צודקות', אבל זה לא יעזור כלום. כי כל הטעמים הללו לא יסייעו בידו לעלות על דרך המלך הנכונה. הוא ישאר באותו עולם השקר עם התירוצים שלו.

על כך חייבת להיות עבודה ביגיעה. ויגיעה אמיתית פירושה: לצאת מההגבלות העצמיות ולהשריש את ההנחה הזו, שעלי להיות מוכן לכל ענין והוראה כפי היא. כל אחד צריך לעצור, לחשוב ולהתבונן באמת: מה רוצים ממני, והיכן אני נמצא. לברר אצל המשפיע, להתייעץ עם רב, עם חבר, לכתוב לרבי. וכך גם בכל לימוד של מאמר ושיחה, לחפש מה הרביים פה תובעים ממני.

להתייגע במה?

תחום היגיעה, רמת היגיעה וערכה, כמו גם אופן היגיעה אינם מוגדרים ותלויים באדם ובמצבו.

ישנו בחור שדבר זה בא אצלו בקלות יתר, ואצל חבירו הוא מהדברים הקשים ביותר, אצל אחד ההשכמה לסדר חסידות או השקידה וההתמדה הם דברים פשוטים שאין לו כל אתכפיא בהם, ואילו חבירו נדרש לכוחות נפש עצומים לוותר על מנוחתו או לשקוד על הלימודים משך זמן ראוי. לאידך, בעוד שאצל הראשון בלימת הפה מדיבור בלשון הרע קשה היא עד מאוד, והשני אינו נכשל לעולם, פיו סגור ושמור מדיבור בלתי ראוי. כל אחד ותחום היגיעה שלו.

כמו כן, גם המצב והזמן בו נמצא האדם משנה מאוד. אינה דומה השקידה בתפילה בעבודה בימים מיוחדים, שאז יש "קאך" וחשק הרבה יותר גדול מאשר ב'סתם' מנחה של חול. וגם 'איכות' היגיעה, עד כמה נדרש מהאדם להשקיע שונה אצל אחד מחבירו.

הרבי אמר פעם לר' מענדל, שהיום כאשר תמים הולך למבצעים במקום שיכול להיות בעיה עם שמירת העינים והוא עוצם עיניו מלראות ברע, הרי זו מסירות נפש גדולה יותר מזו שהיתה ליהודים ברוסיה.

לכאורה יכול מישהו לבא ולתמוה, כיצד יתכן שאי הצצה למקום בלתי ראוי תהיה גדולה יותר מאשר מסירות נפש בפועל? אלא מאי, במצב של אותו בחור שהולך למבצעים, הוא נדרש לכוחות נפש גדולים יותר, לוותר על איזשהו תאווה קטנה, שחומרתה כלל לא נראית לעין בחוש. מאשר אותו חסיד גדול שיודע שבמסירות נפשו עכשיו תלויה כל יהדותו וכדי.

כל אחד צריך להשקיע שימת לב והתבוננות, כמו גם התייעצות עם משפיע, במה וכיצד עליו להתייגע בכמות ובאיכות.

מספרים, שכשהרבי יצא ב"מבצע תורה" בשיא השטורעם, כל התוועדות עורר הרבי שוב על חיזוק והוספה בלימוד התורה. ב770 למד באותה עת בחור שהיה רציני וחסידישער, ותפס את הענינים ברצינות. כל פעם שהרבי דיבר על הוספה בלימוד הוא הוסיף דקות מספר בלימוד, כך קרה שאט-אט החל זמן הלימוד לפגוע בזמני האכילה והשינה. גופו החל להתכחש ולאבד משקל והוא היה נראה מאוד לא טוב. ההנהלה ששמה ליבה למצבו הבריאותי המעורער של התלמיד, ביקשה להעיר לו שעליו להקפיד על אכילתו ושתייתו. אך הוא טען בתמימות שמאחר שהרבי אמר להוסיף הרי עליו להישמע להוראות, ובודאי שהרבי יתן גם כוחות. לאחר דין ודברים כשהלה עומד בטענתו בתוקף, כתבה ההנהלה מכתב לרבי ותיארה את מצבו של הבחור וטענותיו. הרבי אכן הצדיק את טענת הבחור, שכל פעם שהוא תובע הוספה הכוונה לכל אחד ואחד כפשוטו, אך הוספה לא חייבת להיות דווקא בכמות, כי היא יכולה להיות באיכות.

●

דברים אלו נכונים כל השנה כולה, אך מקבלים משנה תוקף בחודש אדר, החודש הזה כולו הוא ענין של יציאה מההגבלות – בכוחה של השמחה. זהו זמן הכושר של "לכתחילה אריבער" וניתנים על כך הרבה כוחות. עלינו לנצל אותם, ועל ידי כך לזרז תיכף ומי"ד את ההתגלות של הרבי מלך המשיח שליט"א.